

Prästgårdsteologi. Församlingspräster under 1900-talets andra hälft utmanar 2020-talets kyrka

Sven-Erik Brodd & Gunnar Weman

Skrifter utgivna av Stiftelsen

Fjellstedtska skolan, 4. Artos & Norma bokförlag, Skellefteå, 2022

Författarna, professor em. Sven-Erik Brodd och ärkebiskop em. Gunnar Weman, tecknar i denna viktiga bok tjugo församlingspräster inom Svenska kyrkan som i sina prästtjänster verkat som inspirationsgivande teologiska författare och förnyare; präster som både läst, tänkt och skrivit teologi, och i många fall samtidigt levt ut en liturgiskt präglad teologi. Ordet prästgårdsteologi representeras här därför av ett resonemang i vilket "altare" och "skrivbord" hör samman. Den tidsperiod som författarna håller sig till är 1950–2000. Ingen av de tecknade prästerna är idag i livet.

Efter ett kort förord följer några sidor under kapitelrubriken "Prästgårdsteologi som verklighet och utmaning". I detta kapitel anges syftet med boken. Det är att "uppmuntra församlingspräster till fortsatt teologisk reflexion och till uppgiften – rent av uppdraget – att skapa texter med vilka de kan kommunicera kunskaper och erfarenheter till andra". Man påminner om 1686 års kyrkolag, som föreskrev att prästerna skulle avsätta en dag i veckan åt studier, och understryker behovet av teologisk spetskompetens hos dagens präster. Det är därför ett problem att den svenska prästutbildningen gått från teologi till religionsvetenskap och från specialistkunskap till generalistkunskap, vilket betyder att "betydelsen och förståelsen av det kristna dogmat" har hamnat i bakgrunden. En präst måste, enligt författarna, ha specialistkunskaper och verka professionellt, precis som en thoraxkirurg i sammanhang.

Därefter följer några väl sammanfattade "anteckningar" om läget inom Svenska kyrkan under åren 1950–2000. De inne-

fattar något kort om kyrkans relation till staten, politiseringen av kyrkans beslutsorganisation, olika uppfattningar om vad kyrkan och ämbetet är, om förnyelse av liturgi och kyrkorum, en ökad mobilitet, de många församlingssammanslagningarna, satsningar på evangelisation från 1960- till 90-talet, samt det ekumeniska samarbete som tydligt tog form under tiden och fick konkreta genomslag, exempelvis i BEM-dokumentet, LIMA-dokumentet, Borgåöverenskommelsen m.m. på internationell nivå, men även på nationell och lokal nivå; vidare även det internationella arbetet genom missionens (SKM:s) och Lutherhjälpens verksamhet.

I bokens huvuddel återfinns tjugo korta kapitel om utvalda församlingspräster (18 män, 2 kvinnor). Alla dessa kapitel har rubriker som på något sätt knyter an till det som respektive präst haft betydelse för eller varit verksam inom eller skrivit om. Exempelvis kan nämnas att kapitlet om Gunnar Rosendal följdriktigt har titeln "Mässans skönhet – Gud till ära", kapitlet om Lars Lindhagen "Församlingen – bönelivet – tidegården som böneform", kapitlet om Anders Frostensson "Psalmtexter om kyrkans enhet i Kristus" och det om Sven-Oskar Berglund "Bikten – för människans och kyrkans helande". Carl Strandberg, som införde ett tydligt resonemang om "den dubbla ansvarslinjen" har fått stort kyrkorättsligt genomslag. Begreppet återfinns i rubriken i kapitlet om honom. Författarna har härmed tydligt och mycket överskådligt lyft fram en rad ärenden, som fortsatt är centrala för kyrkans liv och organisation. I slutet av varje beskrivning finns en förteckning över skrifter författade av församlingsprästen, och i de flesta fall över något som skrivits om densamme.

Efter dessa tjugo korta kapitel om församlingsprästernas insatser följer ett kapitel med författarnas egna reflektioner om hur de beskrivna församlingsprästernas teologiska författarskap utmanar 2020-talets kyrka. Först kommer något "om

läget som det är”, som bland annat inkluderar teman såsom ”folket och Svenska kyrkan”, Församlingen, folket och prästerna” och ”ämbetet i Guds folk”. Därefter lyfts fem utmaningar, med kopplingar till församlingsprästernas resonemang, för kyrkans folk under resan framöver. Det gäller förståelsen av ”folk” och delaktighet, själavård och helande, och det fortsatta missionsuppdraget, med mera. Prästgårdsteologin aktualiserar, menar författarna, vikten av det som har sin grund i ”att den kristna tron praktiseras i församlingens och den enskilda människans livshållning”. Den har sin grund i tron på den ”uppståndne och närvarande Herren”, som leder till en praktik där bibel, bön, regelbundet mässfirande, daglig överlåtelse och omsorg om nästan blir självklara delar. Den vill se ”praktiserande kristna”.

Författarna, som på olika sätt varit verksamma präster under delar av den beskrivna perioden, lyfter på ett förtjänstfullt sätt fram personer och förhållanden som av yngre generationer sorgligt nog ignorerats eller glömts bort – om de nu ö h t känt till desamma. De påtalar även problem, såsom ”påfallande aningslöshet” från kyrkans sida när det gäller utvecklingen, en alltmer utbredd ”kognitiv fattigdom” när det gäller kristen tro, och ekklesiologisk diskrepans ”mellan dogudstjänsterna och det fortsatta lärandet”.

Många av de präster som tecknas i boken var onekligen en del i det högkyrkliga förnyelsearbetet inom Svenska kyrkan. Flera av dessa beskrivs i andra sammanhang främst som ”motståndare” till den så kallade ämbetsreformen. Här framstår de i stället, tydligt och mer rättvisande, först och främst som en del i den grupp församlingspräster som helt enkelt ville Kyrkans väl, som önskade och bad om kyrklig förnyelse och helt enkelt eftersträvade att bygga livskraftiga församlingar med traditionell kristen trosbekännelse som teologisk bas. Det är en styrka i boken att detta är fallet.

Sammanfattande kan sägas att de beskrivna församlingsprästerna genom sitt idoga församlingsarbete, väl reflekterade

och kyrkolivsfromma insatser, samt inspirerande och utmanande författarskap, inte endast har gjort en stor insats i svunnen tid, utan att deras insatser och slutsatser bör inspirera även dagens samtal och teologiska reflektion, inte minst eftersom de så tydligt och i så mycket talade och skrev om det som för en kristen kyrka alltid måste vara centralt – om hon önskar vara en trovärdig och livskraftig Kristi kyrka. Bokens författare har på ett lättöverskådligt och intressant sätt aktualiserat centrala och fortsatt högst aktuella ekklesiologiska frågor. Därför borde boken vara obligatorisk läsning både för de som idag läser teologi och önskar arbeta eller verka i kyrkliga sammanhang och för de som på olika sätt redan idag är verksamma inom desamma, inte minst i våra nordiska ”folkkyrkor”.

Kjell O. Lejon

Bethelbekännelsen 1933. Ett lutherskt försök

Församlingsfakultetens akademiska skriftserie, nr 15, Göteborg 2021: Församlingsförlaget.

I översättning av Simon O. Pettersson, utgiven med inledning och kommentar av Torbjörn Johansson.

En vanlig bild är att den lutherska teologin inte hade mycket att sätta emot när nationalsocialismen tryckte på under perioden före andra världskriget. Bakom denna bild finns tanken att det teologiska redskap som fanns tillgängligt i den lutherska teologins verktygslåda – den så kallade lutherska tvåregementsläran – inte hade teologiska resurser för mycket annat än ett okritiskt underordnande under överheten.

Visst har det funnits (och finns) anorektiska versioner av tvåregementsläran, men det finns och har funnits även teologiskt och etiskt rikare versioner. I boken *Bethelbekännelsen 1933. Ett lutherskt*

försök har Simon O. Pettersson översatt och Torbjörn Johansson kommenterat ett länge bortglömt teologiskt arbete som visar på luthersk teologis resurser att reflektera och ta ställning i teologiskt och politiskt känsliga frågor i en kyrkokampssituation. Hitler hade kommit till makten i januari 1933, och sökte genom olika beslut och satsningar snabbt driva samhället i en totalitär riktning. Ett av redskapen i hans satsningar var Deutsche Christen, ett kyrkopolitiskt parti, som med stöd från Hitler fick med sig ca 70 % av väljarna i kyrkovalet sommaren 1933, vilket skapade stora spänningar i kyrkan.

Motståndet mot Deutsche Christen sökte sig flera vägar. En av vägarna var att söka skapa ett bekännelsedokument som skulle visa det omöjliga i att förena de nationalsocialistiska idéerna som var med och präglade Deutsche Christen med genuin sann kristen tro i luthersk tappning.

Bethelbekännelsen skrevs sensommaren 1933 efter ett initiativ från några olika studentgrupper. Huvudförfattare blev i praktiken, i enlighet med studenternas förslag, de välrenommerade teologerna Dietrich Bonhoeffer och Herman Sasse. Det bekännelsedokument, *Bethelbekännelsen*, som blev följden av deras arbetet, var ett lutherskt svar på den nationalsocialistiskt influerade teologin Deutsche Christen drev. Dokumentet sändes ut på

remiss, vilket blev ödesdigert, då remissen ledde till så omfattande och urvattnande förändringar av texten att ingen av ursprungsförfattarna ville skriva under den. Därmed rann publiceringen av *Bethelbekännelsen* ut i sanden och den kom att publiceras först 1951. Istället blev det den – åtminstone ur ett lutherskt perspektiv – politiskt och teologiskt mindre klara och precisa Barmenförklaringen från 1934 (med Karl Barth som en av författarna) som blev det samlande teologiska dokument i motståndet mot nationalsocialismen i kyrkokampen. Kyrkohistoriskt kom *Bethelbekännelsen* inte att spela någon roll – den kom aldrig ut i kampsituationen – men teologiskt är den ett mycket intressant dokument som exemplifierar de resurser som luthersk teologi kan tillhandahålla när den söker att profetiskt tala in i en svårnavigerad samtid där grundläggande kristna värden hotas.

Simon O. Pettersson och Torbjörn Johansson har gjort oss en stor tjänst som tillgängliggjort och kommenterat detta bekännelsedokument från den tyska kyrkokampen – ett dokument att både analysera och för nutida lutherska teologer låta sig inspireras av. Inte heller vår tid saknar utmanande politiska och kyrkopolitiska frågor.

Tomas Nygren